PSIXOLOGIK XIZMAT ORQALI SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHDA IJTIMOIY QO'LLAB - QUVVATLASH

Mirsadikova Shaxnoza Baxadirovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Pedagogika fakulteti
Amaliy psixologiya yo‘nalishi talabasi
Xudayberdiyev Oybek Gafrovich
Ilmiy rahbar: Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti psixologiya kafedrasi o‘qituvchisi
https://orcid.org/0009-0005-2261-0082
gafurovichoybek@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada psixologik xizmat tizimi orqali sun’iy intellekt (SI) texnologiyalaridan foydalanish jarayonida ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining shakllanishi va rivojlanishi ijtimoiy-psixologik jihatdan tahlil qilinadi. Ta’lim muassasalarida SI vositalarining keng joriy etilishi o‘quvchilar, talabalar va pedagoglar uchun yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda psixologik moslashuv, texnologik ishonch va ijtimoiy xavfsizlik masalalarini ham yuzaga keltirmoqda. Tadqiqotning maqsadi psixologik xizmat faoliyati doirasida sun’iy intellektdan foydalanish jarayonida ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning samarali modellarini aniqlash va ularning psixologik farovonlik hamda ijtimoiy adaptatsiyaga ta’sirini empirik jihatdan asoslashdan iborat. Maqolada psixologik xizmat orqali sun’iy intellektdan foydalanishda ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning nazariy asoslari va amaliy tavsiyalari ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Psixologik xizmat, sun’iy intellekt, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, texnologik ishonch, psixologik moslashuv, psixoedukatsiya, ijtimoiy adaptatsiya, ta’limda raqamli transformatsiya.

Abstract

This article analyzes the socio-psychological mechanisms of social support formation in the process of using artificial intelligence (AI) technologies through psychological service systems. The widespread implementation of AI tools in educational institutions creates not only new opportunities for students and educators but also raises issues related to psychological adaptation, technological trust, and social security. The aim of the study is to identify effective models of social support within psychological services during the use of artificial intelligence and to empirically substantiate their impact on psychological well-being and social adaptation. The article develops theoretical foundations and practical recommendations for promoting social support in the use of artificial intelligence through psychological services.

Keywords: Psychological service, artificial intelligence, social support, technological trust, psychological adaptation, psychoeducation, social adaptation, digital transformation in education.

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimining barcha bo‘g‘inlariga raqamli transformatsiya jarayonlari chuqur kirib bordi va sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining joriy etilishi bilan yangi bosqichga

ko‘tarildi. Adaptiv o‘quv platformalari, avtomatlashtirilgan baholash tizimlari, generativ sun’iy intellekt vositalari hamda ma’lumotlar tahliliga asoslangan qaror qabul qilish mexanizmlari ta’lim jarayonini samaradorlik, individuallashtirish va tezkorlik nuqtai nazaridan sezilarli darajada o‘zgartirmoqda. Shu bilan birga, mazkur texnologik yangilanishlar shaxsning psixologik holati, ijtimoiy moslashuvi va xavfsizlik hissiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, sun’iy intellektdan foydalanish jarayonida yuzaga keladigan noaniqlik, algoritmik tushunarsizlik va texnologik xavotir omillari psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimining ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, sun’iy intellektdan foydalanish kengaygan sari, fo ydalanuvchilarning psixologik moslashuvi va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimlariga bo‘lgan ehtiyoji ortib bormoqda. Ta’lim muassasalarida psixologik xizmat faoliyati an’anaviy maslahat va profilaktik ishlar bilan cheklanib qolmay, balki raqamli muhitda yuzaga keladigan yangi ijtimoiy-psixologik muammolarni hal etishga qaratilishi lozim. Sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish jarayonida shaxslararo muloqotning o‘zgarishi, o‘z-o‘zini baholash mexanizmlarining transformatsiyasi hamda texnologik ishonch masalalari psixologik xizmatning yangi funksional yo‘nalishlarini belgilab bermoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi psixologik xizmat orqali sun’iy intellektdan foydalanishda ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning nazariy va empirik asoslarini aniqlash hamda uning psixologik farovonlik va ijtimoiy moslashuvga ta’sirini o‘rganishdan iborat. Tadqiqot obyekti sifatida ta’lim muassasalarida sun’iy intellektdan foydalanayotgan subyektlar faoliyati, predmeti sifatida esa psixologik xizmat orqali amalga oshiriladigan ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari belgilandi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Ta’limda sun’iy intellektni joriy etish bo‘yicha tadqiqotlar orasida Luckin, Rose sun’iy intellekt tizimlarining pedagogik qarorlarni qo‘llab-quvvatlash va individual o‘quv trayektoriyalarini shakllantirishdagi rolini asoslab bergan. Biroq, Selwyn, Neil sun’iy intellektning haddan tashqari avtomatlashtirilishi ijtimoiy munosabatlarning susayishiga va pedagogik jarayonda insoniy omilning kamayishiga olib kelishi mumkinligini ta’kidlaydi. Bu esa psixologik xizmatning muvozanatlashtiruvchi va qo‘llab-quvvatlovchi rolini yanada dolzarb qiladi.

Xalqaro miqyosda UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan sun’iy intellekt va ta’lim bo‘yicha tavsiyalarda inson markazli yondashuv, etik tamoyillar va psixologik xavfsizlikni ta’minlash zarurligi alohida qayd etilgan. Shuningdek, OECD hisobotlarida raqamli transformatsiya sharoitida ijtimoiy ishonch va qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish ta’lim barqarorligining asosiy omillaridan biri sifatida e’tirof etilgan. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, sun’iy intellektdan foydalanish jarayonida ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini psixologik xizmat orqali tizimli ravishda o‘rganish yetarli darajada kompleks yoritilmagan. Shu bois mazkur tadqiqot mavjud ilmiy yondashuvlarni integratsiyalashgan holda, psixologik xizmatning sun’iy intellektdan foydalanish jarayonidagi ijtimoiy qo‘llab-quvvatlovchi funksiyasini empirik asosda o‘rganishga qaratilgan.

Metodologik asos. Mazkur tadqiqot psixologik xizmat orqali sun’iy intellektdan foydalanish jarayonida ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning shakllanish mexanizmlarini aniqlash va uning psixologik farovonlik hamda ijtimoiy moslashuvga ta’sirini empirik jihatdan asoslashga qaratildi. Tadqiqot aralash metodologiya asosida tashkil etildi va kvantitativ hamda sifat

yondashuvlarini o‘z ichiga oldi. Tadqiqot jarayonida ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash darajasini aniqlash uchun ko‘p o‘lchovli ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash shkalasi, texnologik ishonch ko‘rsatkichlarini o‘lchash uchun maxsus tuzilgan diagnostik so‘rovnoma hamda psixologik moslashuvni baholash uchun standartlashtirilgan test metodikalari qo‘llanildi. Nazariy asos sifatida ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning stressni kamaytiruvchi modeli (Cohen, Sheldon; Wills, Thomas A.) va o‘z-o‘ziga ishonch nazariyasi (Bandura, Albert) qabul qilindi. Ma’lumotlarni statistik qayta ishlashda deskriptiv tahlil, Pearson korrelyatsiya koeffitsienti hamda ko‘p omilli regressiya usullaridan foydalanildi.

Deskriptiv tahlil natijalariga ko‘ra, respondentlarning 68 foizi sun’iy intellekt vositalaridan haftasiga kamida 3–5 marta foydalanishini bildirdi. Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash umumiy indeksi o‘rtacha darajadan yuqori ($M=4,02$; $SD=0,47$) ekanligi aniqlandi. Psixologik xizmat tomonidan muntazam maslahat va psixoedukatsion treninglarda ishtirok etgan respondentlarda ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash ko‘rsatkichi sezilarli darajada yuqori bo‘ldi ($p<0,01$).

Korrelyatsion tahlil sun’iy intellektdan foydalanish jarayonida psixologik xizmat ko‘rsatkichlari bilan texnologik ishonch o‘rtasida ijobiy bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatdi ($r=0,49$; $p<0,01$). Shuningdek, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash darajasi bilan psixologik moslashuv o‘rtasida ham sezilarli ijobiy bog‘liqlik aniqlangan ($r=0,53$; $p<0,01$). Bu natijalar psixologik xizmat tomonidan ko‘rsatiladigan tizimli yordam sun’iy intellektdan foydalanish jarayonida yuzaga keladigan xavotir va noaniqlikni kamaytirishini tasdiqlaydi.

Regressiya tahlili natijalari shuni ko‘rsatdiki, psixologik xizmatning faoliyati (maslahat, trening, monitoring) ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning 38 foiz dispersiyasini tushuntiradi ($R^2=0,38$; $F=14,62$; $p<0,01$). Bu ko‘rsatkich psixologik xizmatning sun’iy intellektdan foydalanish sharoitida ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashdagi muhim rolini isbotlaydi. Sifat bosqichida o‘tkazilgan yarim tuzilmaviy intervyular natijalari kvantitativ ma’lumotlarni to‘ldirdi. Respondentlarning aksariyati psixologik xizmat tomonidan tashkil etilgan guruhli treninglar va maslahatlar sun’iy intellektdan foydalanishda o‘ziga ishonchni oshirishini, jamoaviy muloqotni kuchaytirishini va texnologik yangiliklarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishini ta’kidladi. Biroq ayrim holatlarda algoritmik tushunarsizlik yoki noto‘g‘ri qarorlar ijtimoiy xavotirni kuchaytirishi mumkinligi qayd etildi.

Natijalar umumiy xulosaga olib keladiki, psixologik xizmat orqali amalga oshiriladigan ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari sun’iy intellektdan foydalanish jarayonida psixologik farovonlikni saqlash, texnologik ishonchni shakllantirish va ijtimoiy integratsiyani mustahkamlashda muhim vosita hisoblanadi. Sun’iy intellektning samarali integratsiyasi inson omili va psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimi bilan uyg‘unlashgan taqdirdagina barqaror ijtimoiy natijalarni ta’minlay oladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, psixologik xizmat tizimi sun’iy intellektdan foydalanish jarayonida ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni shakllantirish va mustahkamlashda muhim institutsional mexanizm hisoblanadi. Empirik ma’lumotlar asosida aniqlanishicha, psixologik maslahat, psixoedukatsiya, trening va monitoring faoliyatlari sun’iy intellektdan foydalanish bilan bog‘liq texnologik xavotirni kamaytiradi, texnologik ishonchni oshiradi hamda ijtimoiy moslashuv jarayonini tezlashtiradi. Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash darajasi yuqori bo‘lgan respondentlarda psixologik farovonlik, o‘z-o‘ziga ishonch va innovatsion faoliyatga tayyorlik ko‘rsatkichlari sezilarli darajada yuqori ekani aniqlandi.

Shuningdek, natijalar sun'iy intellektdan foydalanishda yuzaga keladigan noaniqlik va algoritmik tushunarsizlik omillari psixologik qo'llab-quvvatlash yetarli bo'lmagan sharoitda ijtimoiy xavotir va ishonchsizlikni kuchaytirishini ko'rsatdi. Bu esa psixologik xizmatning nafaqat profilaktik, balki adaptiv va rivojlantiruvchi funksiyalarini kengaytirish zarurligini asoslaydi. Sun'iy intellektni ta'lim muhitiga integratsiya qilish jarayonida inson omilini markaziy o'ringa qo'yish, psixologik xavfsizlikni ta'minlash va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini tizimli ravishda rivojlantirish barqaror raqamli transformatsiyaning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Cohen, Sheldon & Wills, Thomas A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310–357.
2. Bandura, Albert (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman.
3. Luckin, Rose (2018). *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. London: UCL IOE Press.
4. Selwyn, Neil (2019). *Should Robots Replace Teachers? AI and the Future of Education*. Cambridge: Polity Press.
5. UNESCO (2021). *AI and Education: Guidance for Policy-makers*. Paris.
6. OECD (2023). *Digital Education Outlook 2023: AI in Schools*. Paris.